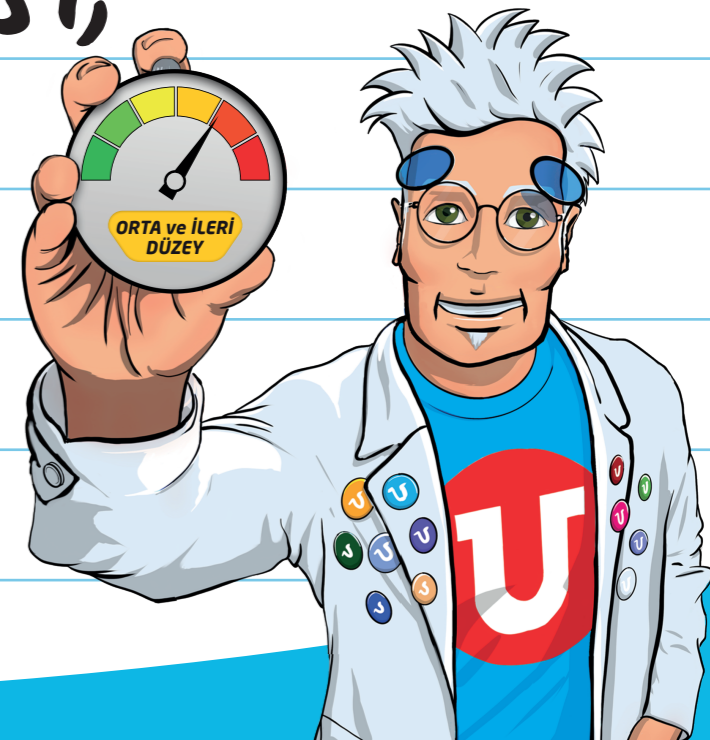

9. Sınıf Orta ve İleri Düzey Edebiyat Soru Bankası

*Okuma (Edebiyat Nedir?),
Edebiyatın Bilimlerle İlişkisi,
Edebiyatın Güzel Sanatlarla İlişkisi,
Metinlerin Sınıflandırılması)*

FATMA GÜL ÖRS

OKUMA

EDEBİYAT NEDİR ?

EDEBİYATIN BİLİMLERLE İLİŞKİSİ

EDEBİYATIN GÜZEL SANATLARLA İLİŞKİSİ

METİNLERİN SINIFLANDIRILMASI

GİRİŞ

EDEBİYAT NEDİR ?

- Edebiyat; olay gözlem, duygu, düşünce ve hayalleri insanda güzellik duygusu uyandıracak şekilde sözlü ya da yazılı olarak anlatma sanatıdır.
- Edebiyat; malzemesi dil, kaynağı yaşantılar ve hayal gücü olan bir yaratıcılık, başka deyişle bir sanat dalıdır. (Gürsel Aytaç)

TANIMDAN ÇIKARIMLAR:

1. Malzemesinin dil olması
2. Bir konu üzerine oluşturulması (duygu, düşünce, hayal vb.)
3. Estetik bir değere sahip olması
4. Sözlü veya yazılı olması
5. Kurmacaya dayalı olması
6. Bir sanat dalı olması

Edebiyat ne zaman ve nasıl doğmuştur?

- Edebiyat, toplumların ilkel dönemlerinde dinî merasimlerde söyledikleri sözlerden doğmuştur.

Edebiyat sözcüğünün kökeni ve anlamı nedir?

- Arapça edeb sözcüğünden türetilmiş olup bu dilde "iyi, güzel ahlak" anlamlarına gelir.
- İngilizcedeki karşılığı "literatür" sözcüğüdür.
- Türkçedeki karşılığı "yazın" sözcüğüdür.

Edebiyat sözcüğü Türkçede ilk ne zaman ve kim tarafından kullanılmıştır?

→ Kavram ilk kez, Tanzimat Dönemi aydınlarından Şinasi tarafından günümüzdeki anlamıyla, bir sanat türünün adı olarak kullanılmıştır.

! NOT :

Kurmaca nedir?

→ Kurmaca, gerçekleşmediği hâlde gerçekleşmiş gibi tasarlanarak yazılan edebî metinlerdir.

TÜRK EDEBİYATININ DÖNEMLERİ

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK EDEBİYATI (...-11. YÜZYIL)	İSLAMİYET ETKİSİNDE GELİŞEN TÜRK EDEBİYATI (11 - 14. YÜZYIL)	BATI ETKİSİNDE GELİŞEN TÜRK EDEBİYATI (1860 - ...)
Sözlü Edebiyat	Divan Edebiyatı	Tanzimat Dönemi Edebiyatı (1860 - 1896)
Yazılı Edebiyat	Halk Edebiyatı	Servetifünun Dönemi Edebiyatı (Edebiyatıcedide) (1896 - 1901)
	a. Anonim Halk Edebiyatı	Fecriati Topluluğu (1909 - 1912)
	b. Dinî - Tasavvufi Halk Edebiyatı (Tekke Edebiyatı)	Millî Edebiyat Dönemi (1911 - 1923)
	c. Âşık Tarzı Halk Edebiyatı	Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı (1923 - ...)

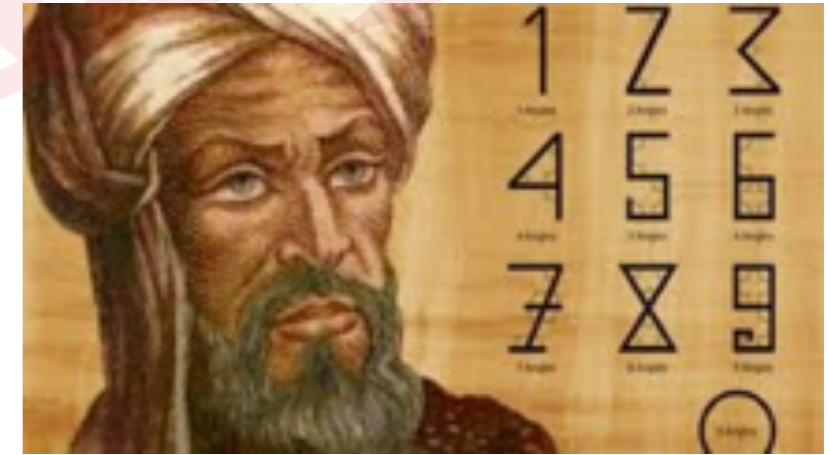
EDEBİYATIN BİLİMLE İLİŞKİSİ

→ Edebiyatla bilimin ortak noktası, insandır. Her ikisinin de temelinde "insan" vardır.

Örnek:

Sevgili, seninle ben pergel gibiyiz
İki başımız var, bir bedenimiz
Ne kadar dönersem döneyim çevrende
Er geç baş başa verecek değil miyiz?

(Ömer Hayyam)

Örnek:

...

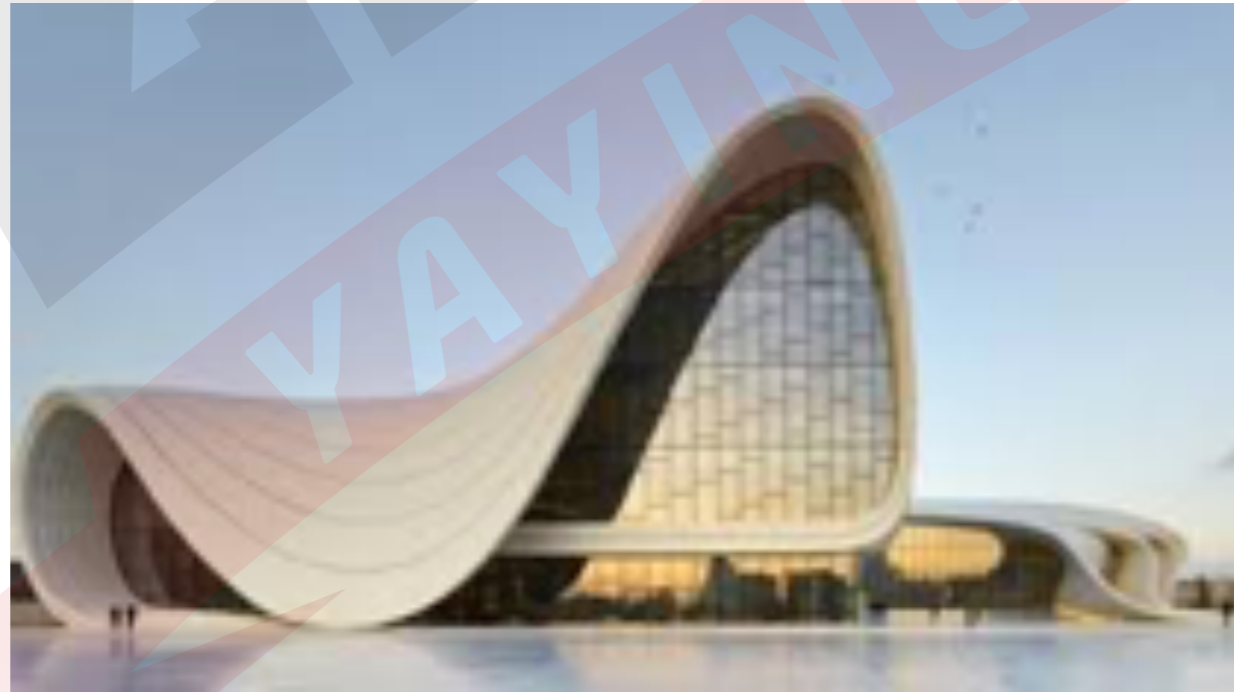
Demek ki seviyordu, demek ki bir seneden beri belki, belki daha evvelinden beri, belki senelerden beri seviyor ve bunu gizliyordu... Necip'in kendine karşı bu kadar ciddi davranıp kalbinin duygularını hiçbir suretle açıklamaması, onu ruhunun derinliklerinde saklaması, kalbinden istemeye istemeye hissettiği memnuniyete şimdi teşekkür eden bir hürmet ilave ediyordu; bu hareketi o kadar samimi, temiz, büyük görüyordu. Bir kere anlaşılınca tereddütler, korkular, şüpheler, bunlar gelip geçen, geldikleri zaman bile bu emniyeti yok edemeyen birtakım küçük bulutlar oldu; asıl olarak: 'O beni seviyor', emniyeti ve bunun memnurluğu vardı.

(Mehmet Rauf - Eylül)

EDEBİYATIN GÜZEL SANATLARLA İLİŞKİSİ

→ Edebiyat, bir sanat dalı oluşu ve insanı merkeze alması nedeniyle diğer güzel sanat dallarıyla ilişkilidir.

GÜZEL SANATLARIN SINIFLANDIRILMASI

İŞİTSEL (FONETİK) SANATLAR	GÖRSEL (PLASTİK) SANATLAR	DRAMATİK (RİTMİK) SANATLAR
Edebiyat	Resim	Tiyatro
Müzik	Heykel	Sinema
	Mimari	Dans
		Bale
		Opera

Örnek:

...

Akşam, yine akşam, yine akşam
Bir sırma kemerdir suya baksam;
Üstümde semâ kavs-i mutalsam!

Akşam, yine akşam, yine akşam
Göllerde bu dem bir kemiş olsam!

(Ahmet Haşim – Bir Günün Sonunda Arzu)

Örnek:

YAĞMUR

Küçük, muttarid, muhteriz darbeler
Kafeslerde, camlarda pür ihtizaz
Olur dembedem nevha-ger, nağme-saz
Kafeslerde, camlarda pür ihtizaz
Küçük, muttarid, muhteriz darbeler.

Sokaklarda seylabeler ağlaşır
Ufuk yaklaşır, yaklaşır, yaklaşır

Bulutlar karardıkça zerrata bir
Ağır, muhtazır dalgalanmak gelir

...

YAĞMUR (GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE)

Küçük, tekdüze, ürkek darbeler
Kafeslerde, camlarda titreşerek
Ara sıra türkü söyler, ağıtlar yakar
Kafeslerde, camlarda titreşerek
Küçük, tekdüze, ürkek darbeler

Sokaklarda sel suları ağlaşır,
Ufuk yaklaşır, yaklaşır, yaklaşır

Bulutlar karardıkça zerrelere bir
Ağır, can çekişen dalgalanma gelir

...

(Tefik Fikret)

METİNLERİN SINIFLANDIRILMASI

SÖZLÜ ANLATIM	YAZILI ANLATIM	
Edebiyat	SANAT METİNLERİ (EDEBİ METİNLER)	
Müzik	Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler (Şiir)	ÖĞRETİCİ METİNLER
	Olay Çevresinde Oluşan Metinler	• Tarihî Metinler
	1- Anlatmaya Bağlı Metinler	• Bilimsel Metinler
	(Masal, Fabl, Destan, Halk Hikâyesi, Mesnevi, Manzum Hikâye, Hikâye, Roman)	• Gazete Çevresinde Gelişen Metinler (Makale, Deneme, Sohbet, Fıkra, Eleştiri, Mülakat, Röportaj, Haber Yazıları)
	2- Göstermeye Bağlı Metinler	• Kişisel Hayatı Konu Alan Metinler (Anı, Günlük, Gezi Yazısı, Biyografi / Otobiyografi, Mektup)
	• Tiyatro	
	• Modern Tiyatro (Trajedi, Komedi, Dram)	
	• Geleneksel Türk Tiyatrosu	

! ÖNEMLİ AÇIKLAMA :

→ Bir metnin edebî metin mi öğretici metin mi olup olmadığına aşağıdaki soruların cevaplarına göre karar vermeliyiz:

1. Metnin, gerçeklikle ilişkisi ne ölçüdedir; işlevi ve yazılış amacı nedir?
2. Metin, temelde hangi anlatım türü kullanılarak oluşturulmuştur?
3. Metin sözlü anlatımla mı yazılı anlatımla mı oluşturulmuştur?
4. Metin, dilin hangi işlevinden yararlanılarak oluşturulmuştur?

SANATSAL (EDEBİ) METİNLERİN ÖZELLİKLERİ:

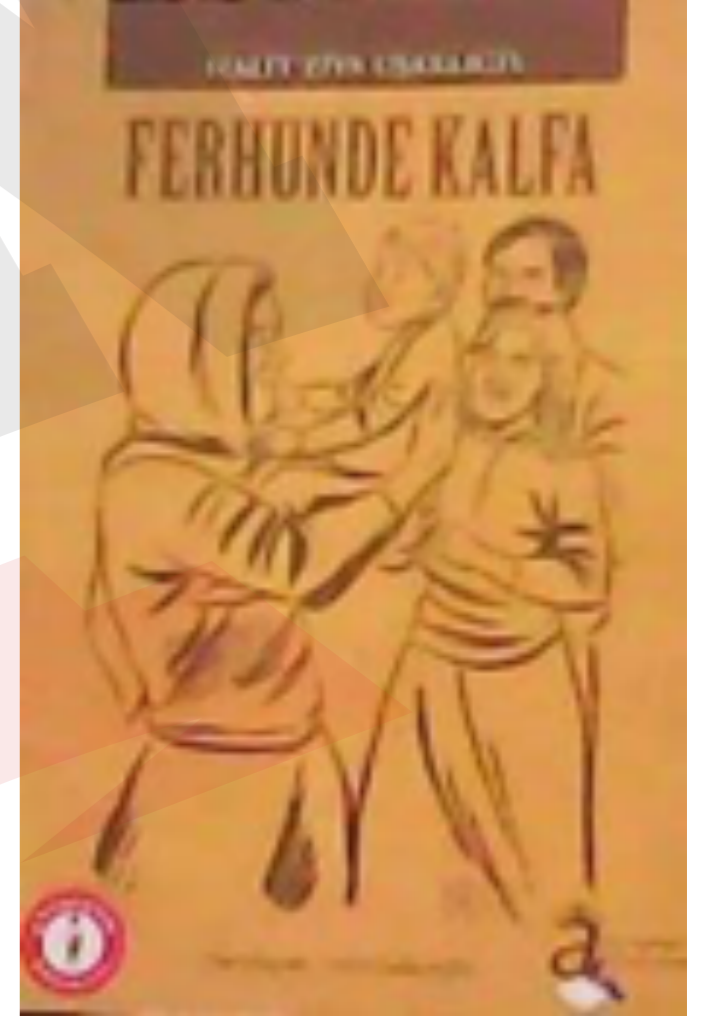
- Oluşturulma amacı, estetik haz uyandırmaktır. Yani sanatsal metnin amacı, kendisidir. Kendinden başka bir şeyi göstermez.
- Dil, sanatsal işleviyle kullanılır.
- Kurmacaya dayalıdır. Yani konusunun kaynağı gerçeklik olsa bile bu gerçeklik yazarın düş gücüyle harmanlanır. Sanatsal metnin gerçekliği sorgulanamaz.
- Öyküleyici ve betimleyici anlatım biçimlerinden sıklıkla yararlanır.

Örnek:

Ferhunde küçük hanımla beraber büyümüşü. Beraber büyümüş olmak ayrıcalığı Ferhunde'ye bütün ev halkı içinde bir özel yer, bir o kadar da kural dışılık vermişti. Kaç kereler efendinin ağzından işitmişti ki Ferhunde evin bir kızı gibidir. Onun için Hesna'ya ne yapılırsa bir aynı, biraz daha az, biraz daha hafif olarak Ferhunde'ye de yapılırdı, hiç olmazsa renk itibariyle bir yakınlık, bir benzeme gözetilir, Hesna'ya bir bayram için mesela pembe ipekten bir kumaş alınırsa Ferhunde için bir yünlü yahut bir basma fakat herhâlde pembe bir şey alınır ve bu Ferhunde'nin kendisinin de evin bir kızı gibi olduğuna yürekten inanması için yetinilecek bir durumdu.

...

(Ferhunde Kalfa - Halit Ziya Uşaklıgil)

ÖĞRETİCİ METİNLERİN ÖZELLİKLERİ:

- Oluşturulma amacı, bilgi vermektir.
- Dil, göndergesel işlevde kullanılır.
- Kurmacaya yer verilmez, gerçeklik olduğu gibi aktarılır.
- Açıklayıcı ve tartışmacı anlatım biçimlerinden sıklıkla yararlanır.

Örnek:

Mobil oyun Candy Crush, 2012'de yayımlandığından bu yana yapım-cısına milyarlarca dolar kazandı ve en azından buna denk bir za-manın boşa harcanmasına neden oldu. Oyun, her yaşta insanın ko-layca kavrayabileceği basit birtakım özelliklere sahip. Candy Crush, farklı renk ve biçimlerde şekerlemeler içeriyor. Oyuncular bu şeker-lemelerin yerini değiştirerek birbiriyle eşleşen üç ya da daha fazla şekli bir araya getiriyor ve eşleşen şekiller kayboluyor.

Örnek:

Eşinin çeyizini yedi

Psikolojik rahatsızlık nedeniyle 24 yıldır yün, orlon ve ka-dife parçaları yiyen Samsunlu Atilla Nuran'ı çeyizini yedi diye eşi terk etti, battaniye yedi diye patronu da kovdu.

Eşini yedi diye evi Erhan Çelik (ortta) tarafından terk edilen Atilla Nuran'ın yün ve orlon parçaları yediği söyleniyor, sevgilisiyle...

ERHAN ÇELİK'in evinde 24 yıldır yün, orlon ve ka-dife parçaları yiyen Atilla Nuran'ın (sağda), sevgilisiyle birlikte oturduğu evin içi. Erhan Çelik'in evinde 24 yıldır yün, orlon ve ka-dife parçaları yiyen Atilla Nuran'ın (sağda), sevgilisiyle birlikte oturduğu evin içi.

Elbiseni de yiyer

"Çeyizini yedi diye evi Erhan Çelik (ortta) tarafından terk edilen Atilla Nuran'ın yün ve orlon parçaları yediği söyleniyor, sevgilisiyle...

Atilla Nuran'ın sevgilisi Erhan Çelik'in evinde 24 yıldır yün, orlon ve ka-dife parçaları yiyen Atilla Nuran'ın (sağda), sevgilisiyle birlikte oturduğu evin içi.

Uzman: Psikolojik

Samsun Erhan Çelik'in evinde 24 yıldır yün, orlon ve ka-dife parçaları yiyen Atilla Nuran'ın (sağda), sevgilisiyle birlikte oturduğu evin içi.